

Jak pisze w konkluzji książki Autorka, problemy młodzieży z określaniem się jej podmiotowości w życiu społeczno-kulturowym oraz powikłane drogi awansu społecznego w znacznej mierze powodowane są specyfiką przebiegu procesów transformacyjnych i globalizacyjnych w Polsce. Globalnym środowiskiem kształującym kondycję polskiej młodzieży w ostatnich dwóch dekadach jest społeczeństwo znajdujące się ciągle w procesie zmian między tradycją a nowoczesnością. W obliczu takiej sytuacji trudności przysparzają przewidywania dotyczące nieprzewidywalności dalszego kierunku życia społecznego i związanej z nim przyszłości młodzieży.

Niezwykle cenne jest zainteresowanie Czytelnika problematyką wyborów wartościujących młodzieży. Wartości prestiżowe, takie jak wykształcenie, ustabilizowana pozycja zawodowa oraz pożądane warunki materialne stają się wartościami priorytetowymi do tego stopnia, że młodzież niejednokrotnie opóźnia decyzje związane z realizacją wartości afiliacyjnych, w tym założenia rodziny. Równocześnie współczesna młodzież polska pozostaje otwarta na innowacyjność i zmianę, ale także na wzory stylu życia i konsumpcji promowane w szerszym tle społecznym. Jednakże dążenie do realizacji celów ze sfery materialistycznej i konsumpcyjnej przysłania realizację wartości afiliacyjnych, prospołecznych i humanistycznych.

Ze względu na wielowymiarowość podjętej problematyki recenzowana pozycja może stanowić źródło inspiracji do dalszych poszukiwań badawczych. Prezentowana oryginalna i wartościowa publikacja bez wątpienia znajdzie adresatów przede wszystkim wśród badaczy podejmujących na gruncie nauk społecznych nowe zagadnienia związane z kondycją współczesnej młodzieży we współczesnych uwarunkowaniach, może także zainteresować studentów pedagogiki, a także przedstawicieli środowisk socjalizujących i wychowawczych.

Monika Tylka

Katedra Pedagogiki Społecznej KUL

MIROSLAW STANISŁAW WIERZBICKI, *Szkoły Salezjańskie w Toruniu. Historia, edukacja i formacja religijna*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2015, ss. 476

Publikacja Szkoły Salezjańskie w Toruniu. Historia, edukacja i formacja religijna stanowi studium historyczno-pedagogiczne powstania i rozwoju działalności edukacyjnej Katolickiej Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego i Gimnazjum Towarzystwa Salezjańskiego. Placówki w Toruniu są przykładem spośród wielu szkół salezjańskiej Inspektorii św. Wojciecha z siedzibą w Pile. Odniesienie do doświadczenia z przeszłości obejmującej 15-lecie istnienia Szkół Salezjańskich w Toruniu

i rozwój ich działań na rzecz możliwie najpełniejszego przygotowania uczniów do podjęcia zadań czekających ich w życiu obywatelskim, społecznym i rodzinnym, może być inspirujące dla współczesnych rozwiązań. Dla pedagogów praktycznie i teoretycznie zorientowanych, te refleksje i przykłady działań edukacyjnych pozostają wciąż aktualne. Znajomość tradycji niejednokrotnie stawała się potrzebą i wartością w ważnych momentach dziejowych, stanowiąc źródło i ważną inspirację dla tworzenia współczesnych programów wychowawczych, rozwoju podstaw teoretycznych i praktyki edukacji.

Na tle historii szkolnictwa katolickiego, w kontekście reformy szkolnictwa w Polsce i nowych wyzwań stojących przed tymi placówkami, Autor przedstawia dynamikę powstania i rozwoju Szkół Salezjańskich w Toruniu. Na podstawie bogatego materiału źródłowego i własnych doświadczeń z 6-letniej pracy w charakterze nauczyciela religii i wicedyrektora tych szkół dokonał szczegółowej analizy i opisu różnych aspektów ich misji i działalności edukacyjnej. Ze zrozumieniem i dużą atencją scharakteryzował podmioty środowiska wychowawczego w kontekście integralnego rozwoju i edukacji uczniów. W tym miejscu warto byłoby uwypuklić w omawianej pracy rolę rodziców, jako ważnego podmiotu procesu edukacji dziecka. W dobie manipulacji dokonującej się wokół rodziny dowartościowanie tegoż środowiska rozwoju człowieka jest niezwykle cenne, a przykład zaangażowania rodziców w szkołach salezjańskich może być inspirujący dla innych.

Odnosząc się do teorii i praktyki wychowawczej, Autor potwierdził znaczenie i aktualność systemu prewencyjnego św. Jana Bosko we współczesnym środowisku szkolnym. System ten charakteryzuje wszystkie szkoły salezjańskie na świecie, a oddziaływania wychowawcze w nim realizowane opierają się na ewangelicznej wizji człowieka i personalizmie chrześcijańskim (s. 4). Dla żywotności i ciągłości dzieła istotna jest kondycja poszczególnych osób tworzących wspólnotę zgromadzenia, ich duchowość, cechy osobowe, motywacje i kompetencje zawodowe. To stanowi drogę kontynuacji dzieła i koniecznej dynamiki twórczej wierności. Salezjanie określając w danym czasie wymiary ciągłości swych działań pastoralnych i edukacyjnych w społeczeństwie, muszą właściwie rozpoznawać w nim swoje miejsce i zadania oraz trafnie oceniać obszar ich zmienności i jej granice. Potrzeba zmiany i właściwy jej kierunek jest warunkiem zachowania ciągłości, a jednocześnie drogą podnoszenia skuteczności podejmowanych działań. Obszar ten jest właściwy danej strukturze Zgromadzenia i edukacji na konkretnym etapie, a zachodzące zmiany nie naruszają jej istotnego charakteru. Edukację w systemie prewencyjnym drogą kontynuacji i ciągłości Autor odnosi do całego kontekstu jej uwarunkowań. Zgodnie z dynamiką systemu, zawsze obecna była duża otwartość na rozwijające się teorie pedagogiczne z zachowaniem właściwych odniesień do trzech filarów: religii, rozumu i serdecznej dobroci. Ważne pozostawało rozeznanie obszarów istotnych dla zachowania ciągłości, kontynuacji i wierności pierwotnym założeniom oraz koniecznych dla podejmowania zmian rozwojowych i adaptacyjnych, obszarów zmienności.

Zarówno teoria, jak i ich praktyczne działania edukacyjne w Szkołach Salezjańskich w Toruniu są kontynuacją założeń ks. Bosko i zachowaniem ciągłości oraz stanowią aktualną dla współczesnych potrzeb i wyzwań odpowiedź. Zachowują również zgodność z obowiązującymi wymogami edukacyjnymi oraz wpisują się we

współczesny nurt pedagogiki katolickiej. Zachowują przy tym aktualne i potrzebne współcześnie systemowe ujęcie działań dydaktycznych, wychowawczych, formacyjnych. Wpisują się tym samym w wymogi systemu oświatowego, jako zespołu idei i celów wychowawczych, zasad i norm postępowania wychowawców, regulujących jego działanie, kształtowanego pod wpływem potrzeb, doświadczenia, wiedzy i przekonań społeczeństwa obecnego czasu.

Mając świadomość pojawiania się konkretnych wyzwań, Autor jasno określił działania edukacyjne współczesnej szkoły salezjańskiej, a szczególnie promowanie kultury otwartej na wartości ewangeliczne i wychowanie do wiary w duchowości salezjańskiej (s. 168). Zgodnie z salezjańskim ideałem: wychowania dobrego chrześcijanina i uczciwego obywatela, podstawowym zadaniem jest zapewnienie uczniom możliwości integralnego wychowania opierającego się na społecznej nauce Kościoła i metodzie salezjańskiej. Salezjańskie szkoły dążą do możliwie najpełniejszego przygotowania uczniów do podjęcia zadań czekających ich w życiu obywatelskim, społecznym i rodzinnym. Praca wychowawczo-pastoralna wśród dzieci i młodzieży ma istotne znaczenie w przygotowaniu ich do przejmowania ważnych i odpowiedzialnych zadań w społeczeństwie. Służy też temu wskazanie im praw i obowiązków ucznia wynikających z dokumentów szkoły i ich zadań w samorządzie uczniowskim oraz propozycji specyficznych zajęć i aktywności wymagających zdyscyplinowania i zachowania przyjętych w szkole zasad. Wspierające twórczą aktywność i edukację działania duszpasterskie i charakterystyczny dla salezjanów model wychowawczy prowadzą do wysokich efektów pracy uczniów i nauczycieli. Poczucie wzajemnych więzi uzdalnia do wierności wartościom najwyższym i niezmiennym oraz realizacji potrzeby adekwatnej odpowiedzi na potrzeby i problemy współczesności.

Analizując działalność wychowawczo-dydaktyczną, Autor przedstawił specyfikę wychowania w środowisku salezjańskim. Szczególne znaczenie ma tu wychowanie integralne, asystencja, formacja religijna oraz wychowanie przez sport. Troska o integralny rozwój i wychowanie oraz kształcenie uczniów prowadzi do stwarzania jak najlepszych warunków dla ich harmonijnego rozwoju intelektualnego, moralno-etycznego, estetycznego i fizycznego we wspólnocie wychowawczej i rodzinnym klimacie. Wszystkie działania zatem są ukierunkowane na pełny rozwój każdego uczestnika procesu edukacyjnego, budowania wzajemnych więzi i otwartość na bezinteresowną, odpowiedzialną i wielkoduszną troskę o innych. Sprzyja temu asystencja, czyli stała obecność wychowawcy wśród wychowanków – podczas przerw, posiłków, dokładne wcześniejsze zaplanowanie gier i zabaw, przewidzenie czasu potrzebnego na poszczególne zajęcia, obecność wychowawców czy animatorów w pobliżu miejsc potencjalnie niebezpiecznych. Asystencja, jako jedna z charakterystycznych cech pedagogii salezjańskiej, „stała się też koniecznością potwierdzoną przez prawo oświatowe” (s. 133). Ważnym podejmowanym aspektem, który współcześnie dotyczy dzieci i młodzieży, troski o ich dobro, są także uzależnienia i zagrożenia, dlatego w ramach pracy pedagogicznej i profilaktyki w szkole podejmowane są zajęcia warsztatowe dla uczniów, nauczycieli i rodziców.

Kształtowanie duchowo-religijne dzieci i młodzieży dokonujące się poprzez formację liturgiczno-sakramentalną, uczestnictwo w grupach religijnych, konkursy religijne, pielgrzymki szkolne, jako atrakcyjne formy edukacji religijnej pozwalają pogłę-

biać wiedzę, rozwijać kreatywność, uzdolnienia i wrażliwość religijną. W konkretnym życiu szkoły formacja religijna rozwijana jest „na bazie doświadczenia wiary i dzielenia się nią w klasach, na wspólnych porannych apelach, zwanych «słówkiem na dzień dobry», podczas rozważania biblijnego w trakcie katechezy, homilii czy konkursów religijnych. W rozwoju duchowości duże znaczenie ma wymiar eklezjalny i przekazywanie w nim przesłania Chrystusowego podczas sprawowanych liturgii, celebracji i modlitwy. Ważnym aspektem jest model życia chrześcijańskiego i codzienne świadectwo kapłanów, nauczycieli i szkolnego personelu pomocniczego” (s. 216). Ten wymiar dopełnia się wzajemnie i harmonijnie w salezjańskiej działalności sportowej. To dopełnianie się różnych wymiarów rozwoju i edukacji uczniów we wspólnocie wychowawczej tworzonej przez wszystkie podmioty, realizowane jest zarówno na terenie szkoły, jak i poza nią. Służą one integracji uczestników, także międzypokoleniowej, oraz wzajemnej wymianie wartości, uczą umiejętnego przeżywania zwycięstwa, porażki, współzawodnictwa (s. 178), stanowiąc ważny czynnik motywujący do działań altruistycznych, kształtujący postawy etyczne oraz twórcze i odpowiedzialne zaangażowanie na rzecz własnego rozwoju i dobra własnej rodziny, Ojczyzny i Kościoła.

Rolę sportu w procesie wychowawczym Autor omawia na przykładzie różnych działań sportowych kształtujących sprawność fizyczną i hart ducha, turystyki, jako szeroko stosowanej metody wychowawczej. Rozwijaniu sprawności, zdolności i różnorodnych umiejętności służą także zajęcia szkolne pozalekcyjne, organizowane przez szkołę w ramach programów szkoły. To różnego rodzaju koła zainteresowań, olimpiady, konkursy, turnieje, wycieczki i imprezy szkolne, prowadzone w obiektach szkoły lub też poza nią przez kadrę pedagogiczną. Zajęcia pozaszkolne natomiast „są formą edukacyjną organizowaną przez uprawnione organizacje rządowe, samorządowe, pozarządowe, stowarzyszenia, kluby itp. Odbývają się one przy współorganizacji szkół i kadry uprawnionych wychowawców i opiekunów. Do takich działań możemy zaliczyć te sportowe, turystyczno-krajoznawcze, kulturalno-oświatowe, ekologiczne czy zdrowotne (s. 174). Ważne jest wskazanie na zachowanie właściwych proporcji poszczególnych wymiarów integralnego wychowania, wyrażające się w tym, by uczniowie w szkole byli formowani w taki sposób, aby sport w ich życiu nie stawał się wszystkim, ale był środkiem do rzeczy większych (s. 181).

Szczegółowa analiza rozwoju różnych wymiarów struktury i działań edukacyjnych, omówienie zajęć szkolnych lekcyjnych i pozalekcyjnych oraz działań pozaszkolnych wnosi do rekomendowanej publikacji wskazówki, dzięki którym można efektywniej pracować wychowawczo nie tylko w szkole salezjańskiej, ale każdej innej. Cenną pomoc dla nauczycieli może stanowić również zaprezentowany przykład harmonijnego połączenia modelu wychowawczo-dydaktycznego oraz formacji religijnej. Jego pozytywny odbiór potwierdza przedstawiony wizerunek medialny zawarty w różnych czasopismach i opiniach różnych osób związanych ze szkołami w Toruniu. Ten głos osób spoza szkoły służy przedstawieniu obiektywnej wizji placówek.

O szkołach salezjańskich istnieje stosunkowo niewiele publikacji, dlatego niniejsza jest odpowiedzią na oczekiwania ze strony nauczycieli na konkretne propozycje sprawdzone w praktyce, z których można zaczerpnąć wskazania dla praktycznych rozwiązań. Historyczno-pedagogiczna analiza historii Szkół Salezjańskich w Toruniu,

które od ponad 15 lat wpisują się w misję oświatową środowiska toruńskiego, ma wymiar osobistych przemyśleń Autora i studiów popartych dokumentami szkolnymi i literaturą przedmiotu. Jest ona kontynuacją dobrych tradycji upamiętniania historii i dołącza do innych publikacji o salezjańskich instytucjach oświatowych funkcjonujących w naszym kraju.

Podjęte przedsięwzięcie naukowe i popularyzatorskie, jakim jest publikacja *Szkoły Salezjańskie w Toruniu. Historia, edukacja i formacja religijna*, należy ocenić wysoko. Książka dokumentuje, zgodnie z jej tytułem, historię powstania i rozwoju Szkół Salezjańskich w Toruniu, istotne i specyficzne elementy prowadzonych w nich działań edukacyjnych oraz formację religijną realizowanych w ramach systemu prewencyjnego ks. Bosko. Dokumentuje kontynuację systemu przez salezjanów i ich świeckich współpracowników, którzy nieustannie interpretują jego założenia, a praktyczną realizację procesu wychowawczo-dydaktycznego dostosowują do pragmatyki przemian społeczno-kulturowych oraz teoretycznych założeń pedagogicznych, religijnych i obowiązujących aktów prawnych w systemie oświaty.

Publikacja jest udokumentowaniem praktycznego zasięgu rozwoju i wdrażania w życie systemu ks. Bosko i salezjańskiego modelu pracy wychowawczej we wspólnocie wychowawczej z wychowankami, świeckimi nauczycielami i rodzicami uczniów. Należy ją wysoko ocenić pod względem treści, metodologii, jak i kompetentnej oraz krytycznej interpretacji zebranego materiału faktograficznego. Jest godna polecenia także ze względu na przeżywaną obecnie w Rodzinie Salezjańskiej i całym Kościele 200. rocznicę urodzin św. Jana Bosko.

s. Maria Opiela
Katedra Pedagogiki Chrześcijańskiej KUL